

Міністерство освіти і науки України
Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра англійської філології і філософії мови

Курсова робота
Земля у сприйнятті українців та канадців

Сомок Анни Сергіївни
студентки групи Па 03-21
факультету германської філології і перекладу
денної форми здобуття освіти
спеціальності 035 Філологія

Науковий керівник
кандидат філологічних наук,
доцент, професор кафедри Терехова Д.І.

Національна шкала зараховано

Кількість балів 90

Оцінка ЄКТС A

Київ – 2024

Ministry of Education and Science of Ukraine

2

Kyiv National Linguistic University

The Department of English Philology and Philosophy of Language

Course Paper

Perception of EARTH (LAND) by the Ukrainian and the Canadian

Anna Somok

Group IIa 03-21

The Faculty of Germanic Philology and Translation

Full-Time Study

Specialty 035 Philology

Research Adviser

Assoc. Prof. **Diana Terekhova**

PhD (Philology)

Kyiv – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ В ЛІНГВОКУЛЬТУРНОМУ АСПЕКТІ.....	7
1.1. Поняття мовної картини світу та концепту.....	7
1.2. Взаємозв'язок культури та мови.....	9
1.2.1. Ступінь розробленості проблеми.....	9
1.2.2. Провідна методика в дослідженні.....	10
Висновки до розділу 1.....	11
РОЗДІЛ 2. ЛІНГВОКУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА КОНЦЕПТІВ ЗЕМЛЯ/EARTH (LAND)	12
2.1. Концепт ЗЕМЛЯ в українській мовній картині світу.....	12
2.2. Концепти EARTH, LAND у канадській мовній картині світу.....	14
2.3. Особливості етнокультурного сприйняття стимулів ЗЕМЛЯ/EARTH (LAND) в мовній картині світу українців та канадців.....	18
Висновки до розділу 2.....	19
ВИСНОВКИ.....	20
RÉSUMÉ.....	21
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	22
СПИСОК ДОВІДКОВИХ ДЖЕРЕЛ.....	24
ДОДАТКИ.....	25

Наукова робота присвячена вивченню питання мовної картини світу, зв'язку між культурою, когнітивною діяльністю мозку людини та мовою. Зокрема, увагу зосереджено на лінгво- та етнокультурних особливостях сприйняття концептів ЗЕМЛЯ/EARTH (LAND) українцями та канадцами.

Актуальність теми полягає в тому, що завдяки концептам ЗЕМЛЯ/EARTH (LAND) можна дізнатися про світобачення та світорозуміння індивіда, які варіюються від культури до культури. Також зважаючи на реалії сьогодення, представнику будь-якого народу важливо усвідомити значення та цінність цього концепту задля збереження своїх територій і самобутньої культури.

Ступінь вивченості теми. Вивченням концептів, зокрема концепту ЗЕМЛЯ, у своїх працях займалися наступні мовознавці: Бісовецька Л.А. 2020, Огар А. 2014, Пасісниченко Г.М. 1999, Шевченко Л.Л. 2012. Питання мовної та концептуальної картин світу досліджували Голубовська І.О. 2009, Жайворонок В.В. 2002, Живіцька І.А. 2010, Поляренко В.С. 2015, Шарманова Н.М. 2015. Narutyunyan К. 2011, Hernandez С.А. 2009, Khasanov А.А., Akramov Sh.Т. та Tojiboeva M.R. 2023 займалися вивченням концептів, мовної картини світу та зв'язку між мовою і культурою. У канадській спільноті питання сприйняття концепту EARTH (LAND) наразі залишається достеменно не вивченим.

Метою курсової роботи є дослідження специфіки лінгво- та етнокультурних розбіжностей у концептах ЗЕМЛЯ/EARTH (LAND) українськомовною та англійськомовною спільнотами.

Визначена мета передбачає розв'язання наступних **завдань**:

- 1) проаналізувати наукові праці та сформуванати теоретико-методологічну базу досліджень;
- 2) здійснити концептуальний аналіз концептів ЗЕМЛЯ/EARTH (LAND);

3) виявити і порівняти подібності та розбіжності у сприйнятті стимулів ЗЕМЛЯ/EARTH (LAND) українцями та канадцями.

Об'єктом дослідження є концепти ЗЕМЛЯ/EARTH (LAND) у мовній картині світу українців та канадців.

Предметом дослідження є лінгво- та етнокультурні особливості у сприйнятті концептів ЗЕМЛЯ/EARTH (LAND) українцями та канадцями.

У роботі використано **загальнонаукові методи** (аналіз, синтез, порівняння, систематизація) та **спеціально-мовознавчі методи** (описовий метод, концептуальний аналіз, структурний метод, зіставний метод, психолінгвістичний метод (вільний асоціативний експеримент)).

Матеріалом дослідження слугують приклади з таких тлумачних словників, як "Великий тлумачний словник сучасної української мови" (Бусел, 2005) та Merriam-Webster (2024), дискурсу (художня література: поезія), результати проведення вільного асоціативного експерименту на платформі Google Forms серед українців (березень-квітень 2024 р., 104 респонденти) та канадців (квітень-травень 2024 р., 15 респондентів).

Наукова новизна полягає в результатах вільного асоціативного експерименту, на матеріалі якого визначено особливості сприйняття стимулів ЗЕМЛЯ/EARTH (LAND) українцями та канадцями.

Практична значущість курсової роботи полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використані при вивченні таких дисциплін, як лінгвокультурологія, етнолінгвістика, когнітивна лінгвістика тощо.

Апробація результатів дослідження: участь у Міжнародній науково-практичній відеоконференції "Ad orbem per linguas. До світу через мови" (Київ, 16-17 травня 2024 р.), доповідь "Ціннісні характеристики концепту ЗЕМЛЯ в мовній свідомості сучасних українців".

Публікація. Основні тези курсової роботи викладено в публікації: Сомок, А. С. (2024, 16-17 травня). Ціннісні характеристики концепту ЗЕМЛЯ в мовній свідомості сучасних українців. "Ad orbem per linguas. До

світу через мови". Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Семіотика української незламності: мова – освіта – дискурс". Київ, Київський національний лінгвістичний університет.

Структура роботи: складається зі вступу, двох розділів та їхніх підрозділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, резюме, списку використаних джерел, списку довідкових джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ В ЛІНГВОКУЛЬТУРНОМУ АСПЕКТІ

1.1. Поняття мовної картини світу та концепту

Серед усіх картин світу між собою досить тісно пов'язані мовна та концептуальна. Остання є більш загальною і спирається на наукову інформацію. Тоді як перша виступає унікальною, відображає наївне і повсякденне бачення світу. У науковій роботі розглядатимемо мовну картину світу, оскільки саме вона повною мірою дозволяє виокремити особливості світосприйняття різних народів, а також є ключовим елементом когнітивної лінгвістики.

Отже, поняття мовної картини світу походить від загального поняття картини світу згідно з ідеями німецького лінгвіста Вільгельма фон Гумбольдта про внутрішню форму мови, яку мовознавець визначає як унікальний та неповторний феномен для кожної мовної спільноти та яка виражає зміст речей через зовнішню форму мови (тобто звуки, символи тощо). За словами В. фон Гумбольдта, "мова народу є його дух, а дух народу є його мова..." (Кочерган, 2010, с. 46), тому мислення не лише залежить від мови, а й визначається нею. Таких поглядів дотримувався також український мовознавець К. Мізін (2015). З цього випливає, що мова – засіб оригінального мислення кожного етносу і причина різноманіття картин світу в цілому.

Інший німецький мовознавець Л. Вайсгербер став одним із послідовників В. фон Гумбольдта, разом праці яких утворили теоретичну базу для теорії лінгвістичної відносності Е. Сепіра та Б. Ворфа, які виступали прихильниками лінгвістичного детермінізму, стверджуючи, що світобачення нав'язується мовними нормами суспільства, і саме тому людина сприймає цей світ так, як диктує рідна мова.

Вітчизняні мовознавці, наприклад, Т. Бірець та О. Залужна (2019)

і В. Поляренко (2015) окреслюють мовну картину світу з психолінгвістичному аспекті як "суб'єктивний образ об'єктивної реальності" (Бірець & Залужна, 2019), обґрунтовуючи це своєю психологією народу. В. Жайворонок (2002) трактує термін як цілу систему пов'язаних між собою одиниць мови, що віддзеркалюють довкілля та внутрішній світ людини, проектуючи картину світу загалом. Зважаючи на особливості індивідуального сприйняття довкілля, І. Голубовська визначає мовну картину світу як "...вербалізовану інтерпретацію мовним соціумом навколишнього світу і себе в цьому світі" (Бірець & Залужна, 2019, с. 44).

Щодо "концепту", який постав у філософських дискусіях ще у XIV столітті і який вчені активно досліджують з другої половини XX сторіччя, то його складніше визначити. Наприклад, для мовознавця А. Приходька (2013) концепт – феномен, якому притаманна складна структура, і який складається з наступних шарів: понятійного (має денотативне значення, співвіднесене з концептуальним референтом), перцептивно-образного (образи й асоціації, пов'язані з денотатом) та ціннісного (або валоративного; викликає духовні цінності у свідомості людини, формуючи ставлення до концепту) (Приходько, 2013).

Попри це концепт, у першу чергу, вміщує у собі досвід етносу, який передається від покоління до покоління, формуючи національну мовну особистість. Він виступає "...the basic unit of culture...in the human mind/...базовим утворенням культури...у свідомості людини" (Khasanov, Akramov, & Tojiboeva, 2023, с. 120), тобто таким, яке відбиває ментальність, досвід та знання індивіда.

Вітчизняні та зарубіжні вчені, наприклад, С. Дорда (2017), В. Жайворонок (2002), К. Харутюнян (2011), А. Хасанов, Ш. Акрамов та М. Тоджибоева (2023), Н. Шарманова (2015), розмежовують також культурні концепти і концепти національної культури, де перші постають ментальним відображенням національної специфіки етносу, а

останні – безеквівалентною лексикою. У цьому дослідженні розглянемо саме культурні концепти.

1.2. Взаємозв'язок культури та мови

1.2.1. Ступінь розробленості проблеми

Проблему взаємозв'язку культури та мови досліджуватимемо крізь призму когнітивної лінгвістики, яка постала як окрема галузь мовознавства на симпозіумі в Німеччині у 1989 році завдяки Р. Дірвену. Проте, наприклад, в аспекті лінгвокультурології, яка тісно пов'язана з когнітивною лінгвістикою, цю проблему розглядали, зокрема, В. Богуцький (2020), К. Гернандез (2009), І. Голубовська та І. Корольов (2011), С. Дорда (2017), М. Кочерган (2010), В. Поляренко (2015), О. Селіванова (2008), К. Харутюнян (2011) та Н. Шарманова (2015).

На відміну від мови, культура має безліч визначень, яких на початку ХХ століття було лише сім, а на сьогодні налічується понад тисячу. Наприклад, сучасна мовознавиця К. Харутюнян (2011) визначає культуру як той вид знань, які ми переймаємо від інших, шляхом наслідування прямим вказівкам або спостерігаючи за їхньою поведінкою, у такий спосіб набуваючи спільного знання з іншими представниками однієї культури (Харутюнян, 2011). Тоді як В. Богуцький (2020) ототожнює поняття культури з багатогранністю людського буття, стверджуючи ніби воно розкриває матеріальні та духовні прояви людини (Богуцький, 2020).

Стосовно мови, то, як влучно зауважив В. Гумбольдт, – це "...ієрогліфи, в які людина вміщує світ і свою уяву" (Голубовська & Корольов, 2011, с. 84). Однак ці так звані "ієрогліфи" виступають ще й провідниками в культуру народу. Недаремно лінгвісти, зокрема Бетті Бірнер, наголошують, що з вивченням мови людина краще розуміє світобачення певного народу і вже по-іншому його сприймає, особливо, якщо така мова є відмінною від рідної мови того, хто її вивчає (Giang,

1.2.2. Провідна методика у дослідженні

Як було зазначено вище, у цій науковій роботі керуємося засадами лінгвокультурології та когнітивної лінгвістики. Тому що мова – це “...процес сприйняття інформації з одночасним її когнітивним опрацюванням” (Загнітко, 2007, с. 79), вона допомагає людині осмислити цей світ, по-своєму його інтерпретувати, стати частиною певної культурної спільноти завдяки досвіду та знанням попередніх поколінь, які в себе вміщує.

Мова є важливим компонентом когнітивної лінгвістики, оскільки розглядається як когнітивний механізм, тобто активно задіяна у пізнавальній діяльності людини. До останньої входять такі поняття, як категоризація (осмислення індивідом інформації, взятої з навколишнього середовища, що призводить до утворення концептів) та концептуалізація довкілля, без якої процес пізнання не можливий.

Важливо зазначити, що всі ціннісні надбання мови, а саме знання та уявлення про світ, зберігаються завдяки когнітивним структурам, які втілюються у формі кодування і збереження інформації. Також науковці виокремлюють лінгвістичні когнітивні структури, які формують сукупність уявлень про закони мови, її будову, та сприяють формуванню мовної картини світу.

Отже, пізнавальний процес, або когніція, включає в себе сприйняття навколишнього середовища, навчання, раціональне мислення, концептуалізацію, класифікацію та мову, яка є ключовим елементом, оскільки вона вміщує у себе всі знання та увесь досвід минулих поколінь, які допомагають дитині ще від народження осмислити світ та набути знань про нього через дорослих завдяки когнітивним та соціально-когнітивним навичкам. Саме тому, на нашу думку, важливо розглядати тріаду "мова-людина-культура" в лінгвокультурному та когнітивному аспектах.

Висновки до розділу 1

У нашій науковій роботі досліджено етнокультурні особливості сприйняття стимулів ЗЕМЛЯ/EARTH (LAND) українцями та канадцями, спираючись на надбання лінгвокультурології та когнітивної лінгвістики, науку, орієнтовану на закономірностях мислення людини та роль мови у такому процесі, а також на здобутки вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема Л. Бісовецької 2020; К. Гернандеза 2009; І. Голубовської 2009, 2011; В. Жайворонка 2002; І. Живіцької 2010; В. Поляренка 2015; К. Харутюнян 2011 та інших.

Мовна картина світу – це унікальна та оригінальна інтерпретація навколишнього середовища кожного народу, у якій вагому роль відіграють концепти завдяки своїй здатності вбирати в себе всі знання та досвід минулих поколінь. Дослідження мовної картини світу постає значущим внеском до когнітивної лінгвістики, оскільки допомагає краще зрозуміти мисленнєві процеси людини, а також з'ясувати причини виникнення етнокультурних розбіжностей у світобаченні.

У такому дослідженні важливо простежити зв'язок між мовою та культурою представника певного народу. Ключовий момент полягає в тому, що мова не може існувати поза культурою та, навпаки, культура не є повноцінною без мови. Ці два аспекти тісно взаємопов'язані, бо мова – вагомий здобуток людства загалом, невід'ємна частина культури етносу, вона дозволяє не лише глибше зануритися в культуру, а й набути ще одне бачення світу. Саме тому було обрано метод концептуального аналізу, а також проведено вільний асоціативний експеримент для кращого порівняння, систематизації та структуризації лінгвокультурних розбіжностей у представників українськомовного та англійськомовного етносів.

РОЗДІЛ 2. ЛІНГВОКУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА КОНЦЕПТІВ ЗЕМЛЯ/EARTH (LAND)

2.1. Концепт ЗЕМЛЯ в українській мовній картині світу

Оскільки в роботі використано метод концептуального аналізу, спершу визначимо ядро концепту за тлумачним словником, його перцептивно-образну складову та ціннісний складник (власне, аналіз асоціативного поля).

Отже, за "Великим тлумачним словником сучасної української мови" (Бусел, 2005, с. 457):

ЗЕМЛЯ, -і, ж.

1. тільки одн. Третя від Сонця велика планета, яка обертається навколо своєї осі та навколо Сонця. // Місце життя і діяльності людей. 2. тільки одн. Верхній шар земної кори. // 3. тільки одн. Суходіл (на відміну від водяного простору). 4. Ґрунт, який обробляється і використовується для вирощування рослин. // 5. Країна, край, держава.

Загалом, концепт ЗЕМЛЯ, який є одним з найуживаніших в українській літературі, має вагоме значення для українського народу, який споконвіку поклонявся землі, вірив у її цілющі властивості, а головне старанно обробляв її для хорошого урожаю, тому якнайкраще значущість цього концепту висвітлено саме в художній літературі. Оскільки землю наділяють багатьма ознаками як живої, так і неживої природи, для зручності будемо керуватися класифікацією А. Огар (2014). До характерних рис живої природи мовознавиця зараховує фітоморфні (ототожнення землі з рослинами), анімалістичні (проведення паралелей з тваринами, переважно черепахою, лисицею та птахами) й антропоморфні (соматичні, фізіологічні, гендерні, фізичні та характерні) ознаки, а до неживої природи – ознаки стихії, предмета і продукту харчування (Огар, 2014). Яскраві приклади такого сприйняття землі українцями бачимо, зокрема, у творах І. Драча: *Та буде летіти в космічний кагат/Наша*

сипка земля – картоплина; Л. Костенко: Земля – як панцир черепак, лежить, не змита і грозою; Д. Павличка: Втім я прокинувся і зрозумів, Що ми – сліпці на цій землі стоокій; І. Жиленка: Як мед – земля, повітря – як вино тощо, де земля, відповідно, наділена фітоморфними, анімалістичними та антропоморфними ознаками (ототожнена з картоплиною, черепахою, має соматичні ознаки), а також зображена як продукт харчування (мед).

У процесі проведення вільного асоціативного експерименту для визначення лінгвокультурних особливостей сприйняття українцями концепту ЗЕМЛЯ респондентам було запропоновано пройти онлайн-анкетування на платформі Google Forms протягом березня-квітня 2024 року та надати першу асоціацію, яка спадає на думку у відповідь на запропоноване слово-стимул. При проведенні такого анкетування враховувалися наступні чинники: рідна мова та місце проживання (Додаток А).

У результаті вільного асоціативного експерименту було отримано 104 анкети та 102 реакції (2 респонденти не надали жодних реакцій), серед яких 56 різних асоціативів.

В асоціативних полях на 100 реакцій переважно перші 5 найчастотніші реакції вважають за ядро, реакції з частотністю 3-4 – за ближню периферію, а реакції з частотністю 1-2 – за дальню периферію. Відштовхуючись від такого розподілу, отримуємо наступну структуру асоціативного поля стимулу ЗЕМЛЯ:

Ядро: *планета* 11, *чорнозем* 10, *родючість* 5 (25,5%)

Ближня периферія: *грунт* 4, *кругла* 4, *рідна* 4, *урожай* 4, *Батьківщина* 3, *небо* 3 (21,6%)

Дальня периферія: *город* 2, *дім* 2, *наша* 2, *родюча* 2, *рослини* 2, *свята* 2, *хліб* 2, *багатство*, *велика*, *весна*, *війни*, *вода*, *воля*, *годує*, *гроші*, *добробут*, *життя*, *зелений*, *картопля*, *космос*, *країна*, *краса*, *кров*, *куля*, *лінія*, *ліс*, *людина*, *Марс*, *найрідніша*, *населення*, *Наша Планета*, *planet*,

плодовита, плодюча, повітря, поле, початок, праця, природа, пухляк, рідна земля, родючість, сила, трава, холодна, чорний, ягоди (52,9%).

Звідси можна простежити, що ядро асоціативного поля складають базові та першочергові поняття, пов'язані зі словом-стимулом ЗЕМЛЯ, до яких належать планета, чорнозем, родючість. Тоді як у ближній та дальній периферіях переважають перцептивно-образні та ціннісні асоціації. Перш за все, концепт ЗЕМЛЯ у свідомості українців набуває значення рідної домівки, Батьківщини, родючого чорнозему, і до того її ще характеризують за формою (кругла). Далі можна виокремити фітоморфні ознаки, з якими асоціюється відповідний концепт, наприклад, рослини, хліб, картопля, ліс тощо. Це зумовлено тим, що земля постає у мовній свідомості українців годувальницею, тому часом ототожнюється з її дарами (наприклад, урожаєм, полем, лісом та різноманітними рослинами). Відповідно до стародавніх вірувань, земля є святою, до неї шанобливо ставляться, тому реакція *свята* теж присутня. У структурі асоціативного поля також можна простежити реакцію *небо*, що пояснюється протиставленням землі, тобто твердої опори під ногами та височині неба.

2.2. Концепти EARTH, LAND у канадській мовній картині світу

У процесі проведення вільного асоціативного експерименту для визначення специфіки лінгвокультурного сприйняття канадцями стимулу EARTH (LAND) 15 респондентам було запропоновано пройти онлайн-анкетування на платформі Google Forms протягом квітня-травня 2024 року та надати першу асоціацію, яка спадає на думку у відповідь на запропоновані слова-стимули. При проведенні такого анкетування враховувалися наступні чинники: рідна мова та місце проживання (Додаток А).

Варто зазначити, що через недобір англійськомовного матеріалу результати цього експерименту не можна вважати цілком вдалими.

У результаті вільного асоціативного експерименту було отримано

15 анкет та 30 реакцій, серед яких 8 різних асоціатів для слова-стимула EARTH та 11 – для слова-стимула LAND. Оскільки в англійській мові на позначення відповідного концепту існує досить велика кількість лексичних одиниць, тому до вільного асоціативного експерименту було включено два вищезазначені слова-стимули, які, на нашу думку, якнайкраще виражають зазначений концепт.

Як у випадку з українськомовним матеріалом, стосовно англійськомовного також використано метод концептуального аналізу, у якому спочатку визначимо ядро концепту за тлумачним словником, його перцептивно-образну складову та ціннісний складник, що ґрунтується на аналізі асоціативного поля.

Отже, в онлайн-словнику Merriam-Webster (2024) надані наступні первинні тлумачення мовної одиниці EARTH:

1. the fragmental material composing part of the surface of the globe. // 2. the sphere of mortal life as distinguished from spheres of spirit life. // 3. areas of land as distinguished from sea and air. // 4. the planet on which we live that is third in order from the sun.

Тоді як поняття LAND у цьому словнику визначено наступним чином:

1. the solid part of the surface of the earth (the surface of the earth and all its natural resources). // 2. a portion of the earth's solid surface distinguishable by boundaries or ownership (such as country).

Звідси можна простежити: попри те, що лексична одиниця EARTH має більше обширних значень (її характеризують як тверду поверхню земної кулі, місце проживання людей, територію суші відмінну від моря та повітря, третю від Сонця планету), вона має певні збіги з синонімічною лексичною одиницею LAND, бо остання позначає не тільки територію приватної власності або ту, яка обмежена кордонами (країна), а також тверду поверхню планети та всі її природні ресурси.

При аналізі особливостей етнокультурного сприйняття канадцями

стимулів EARTH, LAND важливо звернути увагу на природно-географічний чинник. Канада – друга за розмірами країна у світі, яка до того ж не є густонаселеною, тому більшу частину території країни займає надзвичайно багата флора, до якої входять різноманітні заповідники. Саме тому канадці по-особливому відповідально ставляться до охорони навколишнього середовища, у них сформувалося бережне ставлення до землі. Ще з давніх-давен етнос асоціював себе з хранителями Матері-Землі, про що пише письменниця Гаятрі Сітарам у своєму вірші “Canada, The Land Of The Untamed West/Канада, землі неприборканого Заходу”: *Indigenous peoples are caretakers of Mother Earth/ And realize and respect her gifts of water, air and fire/First Nations peoples' have a special relationship with the earth and all living things in it/This relationship is based on a profound spiritual connection to Mother Earth/ Корінні народи – хранителі Матері-Землі/Вони усвідомлюють та шанують її дари: воду, повітря, вогонь/У народів перших націй особливі стосунки із Землею та всім живим на ній/Стосунки, засновані на глибокому духовному зв'язку з Матір'ю-Землею* (Seetharam, 2019).

Представники канадського народу переймаються кліматичними змінами, забрудненням довкілля, вимиранням тварин тощо. Цей фактор посприяв збагаченню художньої літератури, зокрема поезії, у якій переважно зображено флору, фауну, екологічні проблеми сучасності, а також людину посеред всього багатства природи. Наприклад, канадська письменниця Маргарет Етвуд у своєму вірші “At the last judgement we shall all be trees/У Судний день ми станемо деревами” проводить паралелі між рослинами, у тому числі деревами, та людиною, називаючи останню посланцем між землею та небом: *what we are/ambassadors between the land and high air/що ми є/посланці між землею та височинню неба* (Atwood, 2022). До того ж з цих рядків бачимо протиставлення неба та твердої землі під ногами.

Історія також відіграла певну роль у сприйнятті канадцами

концептів EARTH, LAND, оскільки Канада брала участь у Першій світовій війні, яка перевернула світобачення народу. Внаслідок цієї війни канадці вибороли більше свобод для своєї нації, глибше осягнули, за що саме вони воюють, тому з вищезгаданим концептом вкорінилися такі асоціації, як Батьківщина та дім. Доказом цього є рядки з вірша “I Love This Land/Я люблю цей край” одного громадського діяча й письменника Канади, Стейсі Лаформа, присвяченого подіям 1914-1918 рр., у якому автор описує повернення на Батьківщину з війни двох солдатів: *For I never went to war for money, for glory, for reward, I went because it was the right thing to do and God/forgive me, I would go again/Бо на війну я йшов не заради грошей, слави чи винагороди. Я пішов, бо обрав правильний вибір і, Господи,/пробач мене, але я пішов би знову* (LaForme, 2017).

Під час аналізу англійськомовного матеріалу вільного асоціативного експерименту можна виділити лише ядро та периферію, оскільки через недостатню кількість реакцій неможливо відокремити межі ближньої та дальньої периферії. Тому отримуємо таку структуру асоціативного поля слова-стимула EARTH:

Ядро: *planet 6, day 3* (60%)

Периферія: *fire, food, fragile, ground, is in danger, ocean* (40%)

У цьому асоціативному полі можна простежити дві головні асоціації – планета та день. Перша з них відповідає первинному значенню слова, тоді як друга стає очевидною, якщо заглибитися в контекст. Канадці – народ, який надзвичайно піклується про довкілля, тому в Канаді щороку активно святкують День Землі (або Earth Day), до якого входять різноманітні заходи спрямовані на покращення стану навколишнього середовища. Саме тому реакція *day* входить до ядра. Щодо інших реакцій, то вони походять зі стародавніх вірувань про Матір-Землю, яку потрібно оберігати, та її дарунки, зокрема вогонь. Серед відповідей також можна виокремити одну реакцію-протиставлення землі, тобто океан.

Структура асоціативного поля слова-стимула LAND має наступний вигляд:

Ядро: *Canada 2, home 2, island 2, sea 2* (53,3%)

Периферія: *America, back, base, field, growing, peace, wheat* (46,6%)

У ній бачимо, що першочерговими є реакції на позначення домівки, країни, ділянки суходолу (острів), а також протиставлення суходолу – море. Далі слідують реакції з фітоморфними ознаками (поле, пшениця), на позначення твердої опори (основа), а також сусідньої країни (Америка).

2.3. Особливості етнокультурного сприйняття стимулів ЗЕМЛЯ/EARTH (LAND) в мовній картині світу українців та канадців

Після застосування комплексного аналізу з використанням тлумачних словників українською та англійською мовами, творів художньої літератури та результатів вільного асоціативного експерименту можемо виокремити етнокультурну специфіку сприйняття стимулів ЗЕМЛЯ/EARTH (LAND) українцями та канадцами (Додаток Б).

Спільних рис у сприйнятті відповідних стимулів виявилось значно більше, ніж відмінних. Для представників обох етносів ЗЕМЛЯ/EARTH (LAND), перш за все, виступає планетою, місцем, яке населяє все живе, твердою опорою під ногами, певною обмеженою територією (наприклад, країною), а також ділянкою суходолу, яка протиставляється морю та небу. Також можна простежити деякі збіги серед ціннісних асоціацій. Зважаючи на непросту історію українців та канадців, обидва народи вбачають у концептах ЗЕМЛЯ/EARTH (LAND) рідну домівку, Батьківщину, заради якої потрібно боротися.

Проте відмінне полягає у наступному: для канадців пріоритетом є врятування Матері-Землі, хранителями якої вони є, від екологічних катастроф, через що вони її леліють, тоді як українці обробляють

власну землю заради врожаю, оскільки для українського етносу земля¹⁹ це годувальниця. Також, беручи до уваги обставини сьогодення, першочерговим завданням українців є захист своєї Батьківщини від ворога. Отже, саме в цих факторах можна простежити ключові етнокультурні відмінності концептів ЗЕМЛЯ/EARTH (LAND) в мовній картині світу українців та канадців.

Висновки до розділу 2

Для визначення лінгвокультурних та етнокультурних особливостей концептів ЗЕМЛЯ/EARTH (LAND) представниками українського та канадського етносів було обрано методику концептуального аналізу, відповідно до якої було визначено та зіставлено ядро відповідного концепту за тлумачними словниками української та англійської мов, його перцептивно-образну складову на матеріалі художньої літератури, а саме поезії, та ціннісний складник, що базується на аналізі асоціативних полів носіїв української та англійської мов.

Вдалося виокремити ключові асоціації у представників вищезгаданих народів, зіставити їх, порівняти та виділити основні схожі та відмінні риси концепту ЗЕМЛЯ/EARTH (LAND). У результаті такого аналізу можна побачити, що українці та канадці дають майже ідентичне визначення землі, проте різниця полягає у трактуванні її значення. Для працьовитого народу українців земля – більшою мірою годувальниця, яку потрібно захищати від ворога, що зумовлено багаторічною історією поневолення українського народу, а також реаліями сьогодення. Тоді як канадці, відповідно до стародавніх вірувань, вбачають у ній свою Матір, чії дари потрібно цінувати та яку потрібно шанувати й оберігати від екологічних катастроф.

Мовна картина світу кожного народу неповторна. Кожен етнос має унікальне світобачення та світорозуміння, на що значною мірою впливають мова та культура. Саме тому сприйняття одного і того ж концепту (який може бути центральним або периферійним) може відрізнятися у носіїв різних мов.

У нашій науковій роботі зосереджено увагу на лінгво- та етнокультурних особливостях концептів ЗЕМЛЯ/EARTH (LAND) українцями та канадцями. У цій праці ми керувалися засадами лінгвокультурології та когнітивної лінгвістики, у якій мова виступає вагомим компонентом, оскільки розглядається як когнітивний механізм.

Для досягнення мети та виконання поставлених завдань було обрано, зокрема, метод концептуального аналізу, який базується на виокремленні ядра концепту за тлумачними словниками української та англійської мов, його перцептивно-образної складової на матеріалі художньої літератури та ціннісного складника з аналізом асоціативного поля, для якого було проведено вільний асоціативний експеримент.

Попри недобір англійськомовного матеріалу нам вдалося виділити основні асоціації канадців стосовно концептів EARTH, LAND та значення, яке у них закладають, а також зіставити й порівняти результати з українськомовним матеріалом. У результаті зроблено висновок, що українці та канадці мають більше подібностей у концептах ЗЕМЛЯ/EARTH (LAND), аніж розбіжностей.

Результати такого аналізу можуть бути використані для подальшого дослідження особливостей менталітету представників українського та канадського етносів, а також під час вивчення таких дисциплін, як лінгвокультурологія, етнолінгвістика, когнітивна лінгвістика тощо.

Purpose: to determine the specifics of linguo- and ethnocultural differences of concept EARTH (LAND) by Ukrainian- and English-speaking societies.

Object: concept EARTH (LAND) in the linguistic picture of the world of Ukrainians and Canadians.

Subject: cultural specifics in the perception of concept EARTH (LAND) by the Ukrainian and the Canadian communities.

In the course of this research **general scientific methods** (analysis, synthesis, comparison, systematization) and **special scientific methods** (descriptive method, conceptual analysis, structural method, comparative method, psycholinguistic method (free association experiment)) were used.

The results of the research of linguo- and ethnocultural specifics of the perception of concept EARTH (LAND) by Ukrainians and Canadians outlined key similarities and differences in the perception of the given concept. According to the analysis outcome, representatives of both ethnic groups have more similar rather than different features in the interpretation of the concept. Divergences that may appear are related to the current reality, history in general, as well as a natural and geographical factor.

Practical significance of the scientific work lies in the fact that the research results may be used while studying such disciplines as linguoculturology, ethnolinguistics, cognitive linguistics etc..

Keywords: EARTH, LAND, linguoculturology, cognitive linguistics, concept, linguistic picture of the world.

1. Бірець, Т. О. & Залужна, О. О. (2019). Мовна картина світу у контексті сучасної лінгвістичної думки. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса*, 11, 42-45.
2. Бісовецька, Л. А. (2020). Концептуалізація землі в мовній картині світу українців. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*, 13, 5-10.
3. Богущкий, В. М. (2020). Характерні риси взаємодії мови й культури у світлі лінгвокультурологічних досліджень. *Закарпатські філологічні студії*, 14, 276-280.
4. Голубовська, І. О. (2009). Перспективи розвитку сучасної зіставної лінгвокультурології. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 9: Сучасні тенденції розвитку мов*, 3, 98-102.
5. Голубовська, І. О. & Корольов, І. Р. (2011). *Актуальні проблеми сучасної лінгвістики: курс лекцій*. Київ: Київський університет.
6. Дорда, С. В. (2017). Лінгвокультурологія як самостійний напрямок лінгвістичних досліджень. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Л. Українки. Серія "Філологічні науки". Мовознавство*, 3 (352), 411-417.
7. Жайворонок, В. В. (2002). Проблема концептуальної картини світу та мовного її відображення. *Культура народів Причорномор'я*, 32, 51-53.
8. Живіцька, І. А. (2010). Мовна картина світу як відображення реальності. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*, 4, 20-25.
9. Загнітко, А. П. (2007). *Сучасні лінгвістичні теорії: Монографія. Видання друге, виправлене і доповнене*. Донецьк: ДонНУ.
10. Кочерган, М. П. (2010). *Загальне мовознавство. Підручник. 3-тє видання*. Київ: Академія.
11. Мізін, К. І. (2015). *Методологічна валідність лінгвокультурології vs*

зіставної лінгвокультурології: аргументи та контраргументи. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія “Філологічні науки”*, 2 (10), 104-110.

12. Огар, А. (2014). Образні аспекти концепту земля (на матеріалі української поезії). *Рідне слово в етнокультурному вимірі*, 46-51.

13. Пасісниченко, Г. М. (1999). Архетип землі як субстанційний елемент національної свідомості й авторського світогляду (на матеріалі “Землі” О. Довженка). *Вісник ОДУ*, 4, 126-130.

14. Поляренко, В. С. (2015). Мова і культура: взаємодія та співіснування. Рисини характеру українського народу як складова національної культури. *Молодий вчений. Філологічні науки*, 5 (20), 8-10.

15. Приходько, А. Н. (2013). *Концепты и концептосистемы*. Днепропетровск: Белая Е. А.

16. Селіванова, О. О. (2008). *Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми*. Полтава: Довкілля-К.

17. Шарманова, Н. М. (2015). *Етнолінгвістика*. Кривий Ріг: АСТЕРІКС.

18. Шевченко, Л. Л. (2012). Методика концептуальних досліджень. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови*, 9, 52-56.

19. Atwood, M. (2022). *At the last judgement we shall all be trees*. <https://49thshelf.com/Blog/2022/06/28/Touch-the-Sky-Tree-Poems>

20. Giang, V. (2018). *How language shapes our perception of reality*. <https://www.fastcompany.com/40585591/>

21. Harutyunyan, K. (2011). On the relationship between language and culture. *Armenian Folia Anglistika*, 7 (1 (8)), 134-138.

22. Hernandez, C. A. (2009). Language, culture, perception and knowledge. *McNair Scholars Journal*, 13 (1), 63-71.

23. Khasanov, A. A., Akramov, Sh. T., & Tojiboeva, M. R. (2023). Linguistic units that implement the national conceptosphere. *Journal of positive school psychology*,

24. LaForme, S. (2017). *I Love This Land*.

<https://decolonizyourminddotblog.wordpress.com/2017/11/06/i-love-this-land/>

25. Seetharam, G. (2019). *Canada, The Land Of The Untamed West*.

<https://www.poemhunter.com/poem/canada-the-land-of-the-untamed-west/>

СПИСОК ДОВІДКОВИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бусел, В. Т. (Ред.). (2005). Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ, Ірпінь: ВТФ Перун.

2. Merriam-Webster (2024). Merriam-Webster: America's Most Trusted Dictionary.

<https://www.merriam-webster.com/>

Щоденник експериментатора

№ п/п	Перелік відомостей	Відомості експериментатора	Примітки
1.	ПІБ експериментатора, посада, місце роботи	кандидат філологічних наук, доцент, професор кафедри Терехова Діана Іванівна, студентка факультету германської філології і перекладу Сомок Анна Сергіївна	виконано
2.	Місце проведення (країна, місто, навчальний заклад тощо)	Україна: м. Київ, Київський національний лінгвістичний університет, Бровари, Буча, Веселе, Вінниця, Гостомель, Гущинці, Дмитрів, Дніпро, Долина, Житомир, Кривий Ріг, Луцьк, Львів, Немирів, Нові Обиходи, Одеса, Переяслав, Печера, Підгірці, Подільськ, Рівне, Тальне, Умань, Хмельницький, Черкаси, Чернівці, Чернігів. Бельгія: Брюссель.	виконано; інші країни, окрім України, вказані у місці проведення – теперішні місця проживання або тимчасового перебування українців;

		Нідерланди: місто не вказано. Німеччина: місто не вказано. Польща: місто не вказано. Чехія: Прага.	26
3.	Дата проведення	березень-квітень 2024 р.	виконано
4.	Форма проведення (письмова, інтернет- анкета)	інтернет-анкета (Google Forms)	виконано
5.	Кількість респондентів (чоловіків, жінок)	104 респонденти	виконано
6.	Мова анкетування	українська мова	виконано

Щоденник експериментатора

№ п/п	Перелік відомостей	Відомості експериментатора	Примітки
1.	ПІБ експериментатора, посада, місце роботи	кандидат філологічних наук, доцент, професор кафедри Терехова Діана Іванівна, студентка факультету германської філології і перекладу Сомок Анна Сергіївна	виконано
2.	Місце проведення (країна, місто, навчальний заклад)	Канада: Calgary, Edmonton, Leduc, Montreal, Ottawa, Regina,	виконано;

	тощо)	Saint John, Thornhill. Америка: Chicago, Peoria.	інші країни, ^{2,7} окрім Канади, вказані у місці проведення – теперішні місця проживання або тимчасового перебування канадійців;
3.	Дата проведення	квітень-травень 2024 р.	виконано
4.	Форма проведення (письмова, інтернет-анкета)	інтернет-анкета (Google Forms)	виконано
5.	Кількість респондентів (чоловіків, жінок)	15 респондентів	виконано
6.	Мова анкетування	англійська мова	виконано

Обробка даних експерименту

ЗЕМЛЯ (реєстрове слово)		
Рідна мова	Місце проживання	Відповіді
Українська мова, молдавська мова, російська мова	Київ (39), Рівне (13), Подільськ (4), Чернігів (4), Вінниця (3), Одеса	Планета (11); чорнозем (10); родючість (5); ґрунт, кругла, рідна, урожай

	<p>(3), Хмельницький (3), Буча (2), Нідерланди (2), Тальне (2), Бровари (1), Брюссель (1), Веселе (1), Гостомель (1), Гущинці (1), Дмитрів (1), Дніпро (1), Долина (1), Житомир (1), Кривий Ріг (1), Луцьк (1), Львів (1), Немирів (1), Німеччина (1), Нові Обиходи (1), Переяслав (1), Печера (1), Підгірці (1), Польща (1), Прага (1), Умань (1), Черкаси (1), Чернівці (1)</p>	<p>(4; 2 з яких 28 орфографічною помилкою – грунт); Батьківщина, небо (3); город, дім, наша, родюча, рослини, свята, хліб (2); багатство, велика, весна, війни, вода, воля, годує, гроші, добробут, життя, зелений, картопля, космос, країна, краса, кров, куля, лінія, ліс, людина, Марс, найрідніша, населення, Наша Планета, planet (англіцизм), плодовита, плодюча, повітря, поле, початок, праця, природа, пухом, рідна земля, родющість, сила, трава, холодна, чорний, ягоди (1)</p>
--	--	--

EARTH (реєстрове слово)		
Рідна мова	Місце проживання	Відповіді
Англійська мова, китайська мова, російська мова, українська мова	Ottawa (6), Calgary (1), Chicago (1), Edmonton (1), Leduc (1), Montreal (1), Peoria (1), Regina (1), Saint John (1), Thornhill (1)	Planet (6); day (3); fire, food, fragile, ground, is in danger, ocean (1)
LAND (реєстрове слово)		
Рідна мова	Місце проживання	Відповіді
Англійська мова, китайська мова, російська мова, українська мова	Ottawa (6), Calgary (1), Chicago (1), Edmonton (1), Leduc (1), Montreal (1), Peoria (1), Regina (1), Saint John (1), Thornhill (1)	Canada, home, island, sea (2); America, back, base, field, growing, pease, wheat (1; 1 з яких з орфографічною помилкою – wheet)

Додаток Б

Зіставна таблиця асоціативних полів досліджуваних стимулів

Українська мова	Англійська мова
ЗЕМЛЯ – планета 11, чорнозем 10, родючість 5, ґрунт 4, кругла 4, рідна 4, урожай 4, Батьківщина 3, небо 3, город 2, дім 2, наша 2, родюча 2, рослини 2, свята 2, хліб 2, багатство	EARTH – planet 6, day 3, fire 1, food 1, fragile 1, ground 1, is in danger 1, ocean 1 LAND – Canada 2, home 2,

1, велика 1, весна 1, війни 1, вода 1, воля 1, годує 1, гроші 1, добробут 1, життя 1, зелений 1, картопля 1, космос 1, країна 1, краса 1, кров 1, куля 1, лінія 1, ліс 1, людина 1, Марс 1, найрідніша 1, населення 1, Наша Планета 1, planet 1, плодovита 1, плодyча 1, повітря 1, поле 1, початок 1, праця 1, природа 1, пухом 1, рідна земля 1, родючість 1, сила 1, трава 1, холодна 1, чорний 1, ягоди 1

island 2, sea 2, America 1, back 1, base 1, field 1, growing 1, peace 1, wheat 1